

duin

- ★ **Recreatie en plantengroei**
- ★ **Duinen bij Den Helder**
- ★ **de Breesaap**

de Breesaap: Holland op z'n smalst

door DICK MELMAN

In de eerste jaargangen van DUIN werden regelmatig "wandelingen" gemaakt die telkens een bepaald deel van de schoonheid van het duinlandschap belichtten. Deze bijdrage kan als vervolg daarop gezien worden, al zal er nu niet gewandeld worden.

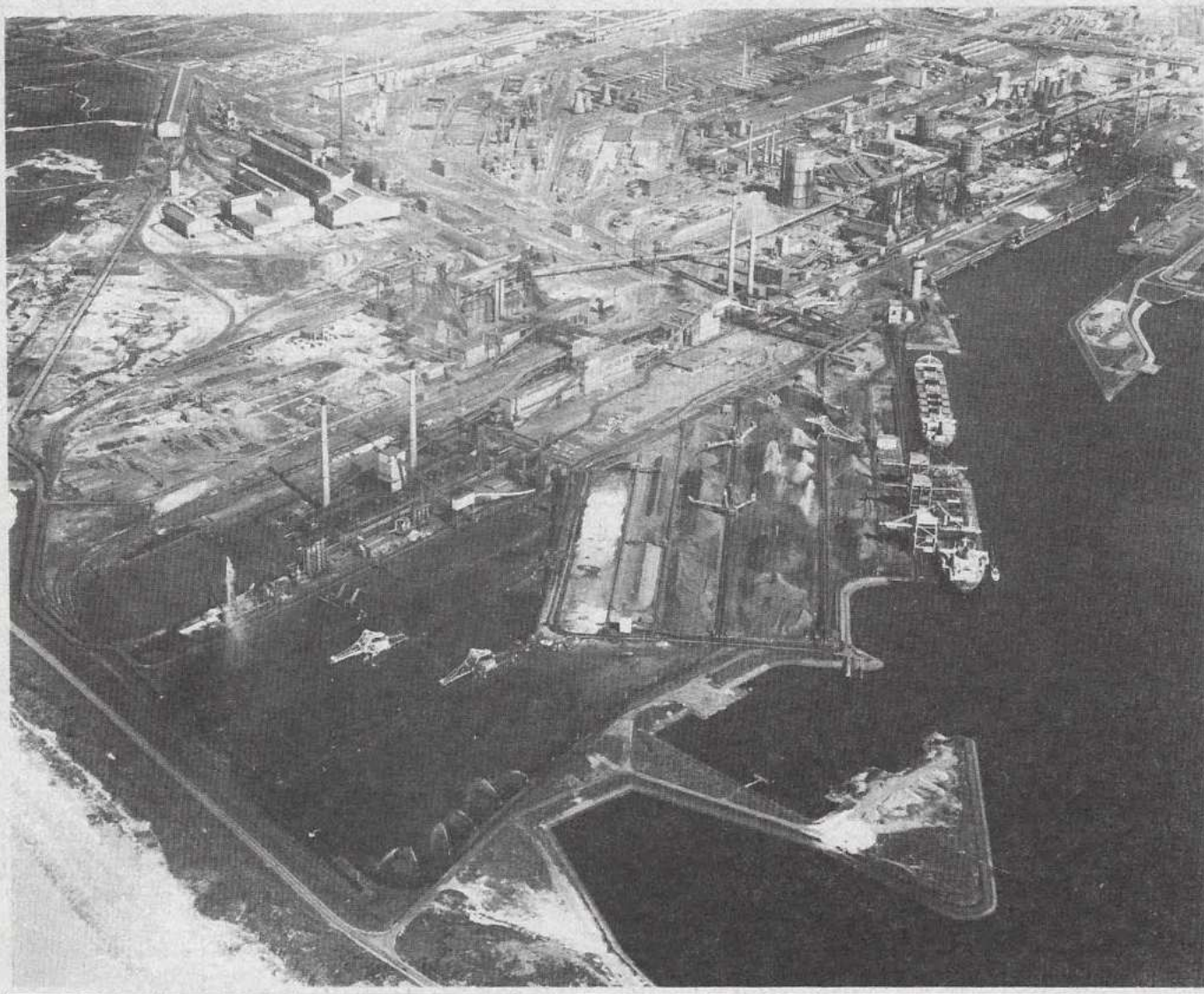
Aanleiding is een vliegreisje geweest. Ik had het geluk dat een kennis bij mij informeerde of ik belangstelling had om een vlucht Schiphol-Texel mee te maken, er was namelijk een plaats over. Het is te begrijpen dat ik daar gretig op inging!

Vanaf Schiphol vlogen we eerst over Haarlem en het eerste "Duinobject" dat onder ons doorschoof was het gebied van de Kennemerduinen en vlak erna het landgoed Duin & Kruidberg. Heerlijk om te

zien al die zachtgroene en bruinrode tinten op een speels golvend reliëf. Wel kreeg ik het gevoel dat duinen bekijken vanuit de lucht eigenlijk niet mag: het oppervlak kaal zand lijkt van-

uit de lucht veel groter dan wanneer je in de duinen loopt. Ik waande me de man die de Romeinse keizer Caligula van bovenaf bekeek en zag dat hij kaal was. Zijn lot was de doodstraf, ik hoop dat de vergelijking niet zo ver opgaat. Kort daarna vlogen we over het Hoogovengebied. Wat een scherp contrast met het omringende landschap! De aangename duinkleuren veranderden opslag in de grauwe, grijszwarte kleur van de bonkige fabriekskonstrukties. Zielloze gedachten, zich verdringend rond het Noordzeekanaal, waartussen haast geen levend wezen waar te nemen was. Verspreid over het

Het westelijk deel van het Hoogovens-komplex, met rechts het Noordzeekanaal (© Aerophoto-Schiphol BV)

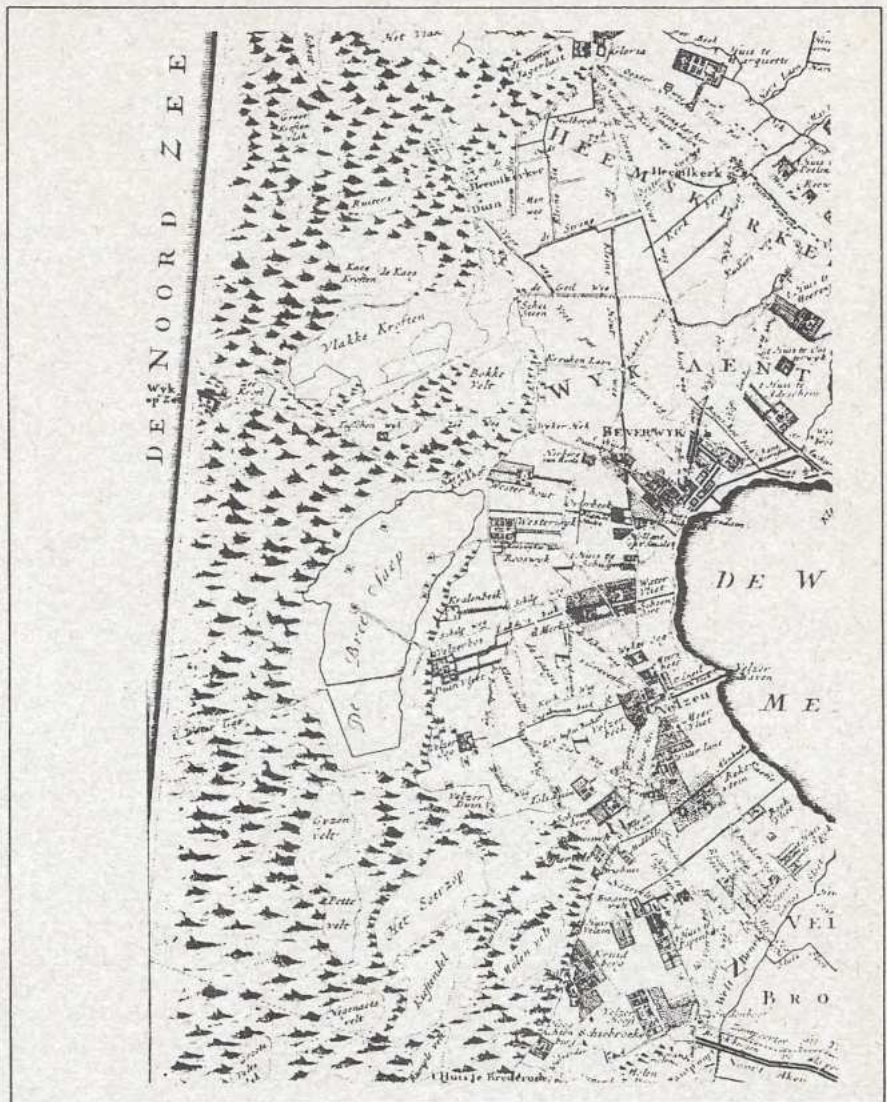
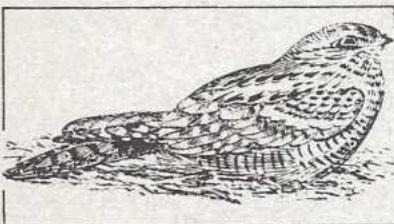

gebied werden rookpluimen in vele kleuren de atmosfeer in gestuurd. Bij het zien van zo'n troosteloosheid dacht ik onwillekeurig, wat zou hier vroeger te beleven zijn geweest? Dat wilde ik wel eens weten.

Bij nazoeken bleek dat meer mensen zich met deze vraag hadden beziggehouden, het moeilijkste werk was reeds gedaan. Op de plaats waar nu de Hoogovens liggen, was vroeger een gebied dat werd aangeduid met de naam "Breesaap", later "Breesaap".

De naam Breesaap wordt uitgelegd als "Grote vlakte", afgeleid van Bree: groot of breed en sape: vlakte of heide. Oorspronkelijk was het dus een grote duinvallei. Oude kaarten laten zien dat de vallei afwaterde middels een beek die in zee uitmondde, een unieke situatie in het Nederlands duingebied. De vallei was van oudsher bekend om zijn rijke flora. Dit is opmerkelijk daar er tot voor een eeuw terug vele vochtige duinvalleien waren. Kennelijk valt de Breesaap op om zijn bijzondere soorten, of tenminste om de grote aantallen exemplaren per soort. In zijn speurtocht naar het verleden komt Doing (1965) de melding tegen van o.a. Waterpunge (*Samolus valerandi*), Geelhartje (*Linum catharticum*), Sturmia (*Liparis loeselii*), Knopbies (*Schoenus nigricans*), Slanke duingentiaan (*Gentiana amarella*) en van Wilde Hyacint (*Scilla non-scripta*) en Hondskruid (*Anacamptis pyramidalis*). Van Eeden (1886) kan zich bij zijn wandelingen door dit gebied van Kennemerland nog verblijden met de aanwezigheid van het Woekerend warakruid (*Cuscuta epithymum*) en Harlekijn (*Orchis morio*), terwijl de nestor van de vogelwereld, Strijbos, zich nog herinnert dat daar de Nachtzwaluw huiste (Strijbos 1980).

Nachtzwaluw

De Breesaap en omgeving in het begin van de 18e eeuw. Uit het boek 'Het Zegenpralent Kennemerlant' van M. Brouërius van Nidek (1732).

Deze karakterisering suggereert dat de Breesaap tot aan de aanleg van het Noordzeekanaal (in 1865) in een natuurlijke toestand was. Dit blijkt echter niet zo te zijn: het is een der eerste valleien die in cultuur gebracht is, waarschijnlijk om zijn gunstige waterhuishouding. Een kaart uit 1661 laat zien dat er al bewoning is, al heeft dlt huis waarschijnlijk onderdak gegeven aan een "duinmeier", een soort jacht-opziener.

Op een kaart van 1683 staan reeds elf huizen ingetekend en het is waarschijnlijk dat in een deel daarvan warmoezeniers (groentekwekers) gewoond hebben. Toen aan het eind van de 18de eeuw van overheidswege steeds meer de ontginning der duinen werd gepropageerd, was de Breesaap

het grote voorbeeld. In een rapport uit 1798, opgesteld door Jan Kops het hoofd van de "Commissie van Superintendentie over het onderzoek der duinen", wordt de Breesaap beschreven als: "De Breesaaper-duinen zijn echter woest en bergachtig en daaronder raauwe bergen. De vlakke is omringd door een duinsloot die niet alleen naar binnen uitwatert maar ook naar zee een uitlozing heeft. Hij vloeit met kleine kronkelingen en dichtbij zee tussen grote hoogten tot aan 't strand. Aan de voet der duinen op 't strand vormt het Watergat een plas, welke het water ontlast door een smalle kreek die zich onmerkbaar in zee verliest. Het heeft veel te lijden van overstuivingen der verwaarloosde hoge duinen en is sedert kort uitgegraven

om het water doortocht te geven. Niet alle Breesaaper duinen zijn zo versaanloosd als bij Wijk aan Zee, in het zuiden zijn ze minder hoog en goed bekorst". En van Eeden (1868) komend vanuit de Heerenduinen beschrijft de Breesaap als: "Een uitgestrekte, vruchtbare duinvlakte, waar welige graan- en bouwlanden het oog verrassen". Hij maakt geen opmerking over het storend karakter van de landbouw. Kennelijk is de bedrijfsvoering zo extensief geweest dat naast de bebouwde akkers de oorspronkelijke flora zich kon handhaven. Doing oppert dat er door de landbouw zelfs sprake geweest kan zijn van enige verrijking van de plantengroei.

In 1865 is een begin gemaakt met de aanleg van het Noordzeekanaal. Als tracé werd gekozen voor het smalste deel van de duinen en dat was uitgerekend ter hoogte van de Breesaap. Bij van Eeden vinden we nog geen woorden over de aantasting van de Breesaap door de aanleg van het Noordzeekanaal. Wel schrijft hij dat de bossen van Velsen er door getroffen worden: "Het liefdelijke, zwijgende rijk der planten moet plaats maken voor dat van de woelende en

tierende mensch". Vuyck schrijft in 1898 echter dat een deel van de vallei door de aanleg van het Noordzeekanaal vernietigd is en dat een deel verdroogd is. Tot 1900 worden nog fragmenten gevonden van de vochtige duinvalleivegetatie. Daarna is het afgelopen. En het blijft niet alleen bij het kanaal. In 1913 wordt er een begin gemaakt met het Hoogovenbedrijf. Op de kaart van 1923 blijkt dat het bedrijf reeds een behoorlijke omvang heeft gekregen. Iets dergelijks geldt overigens ook voor IJmuiden. Op de kaart van 1850 ontbreekt van IJmuiden nog elk spoor. Het ontstaan van deze plaats begint met de aanleg van het Noordzeekanaal. Een sterke uitbreiding vindt plaats in de twintigste eeuw. En dan zijn we aangeland bij de situatie zoals we deze nu kennen: van de oorspronkelijke vegetatie zijn nog slechts enkele bosfragmenten over gebleven en tussen de fabrieksterreinen is nog typische droge duinvegetatie te vinden.

Toch is deze plaats nog steeds een redelijk druk bezochte trekpleister voor natuurliefhebbers. Het zijn echter niet de planten waar naar zij zoeken, maar zij

trekken vooral op de pier aan. Vanaf die arm, die ruim 2 kilometer de zee insteekt, laten de trekvogels zich uitstekend waarnemen. Wel leuk meegenomen natuurlijk zo'n nieuw uitkijkpunt die z'n ontstaan dankt aan de huidige technologie, maar deze troost is wat schraal als we bedenken wat er ooit geweest is.

LITERATUUR

- DOING-HUIS in 't VELD, C.J. en H. DOING, 1965. Het landschap van de Breesaap vóór het graven van het Noordzeekanaal. Land en Water 9(2):81-83, 1965.
- DOING, H., 1955. Historische gegevens over het Duinlandschap. Doctoraal scriptie.
- EEDEN, F.W. van, 1886 (herdruk 1974). Onkruid. Botanische wandelingen, Kennemerland. Haarlem.
- JELLES, J.G.G., 1968. Geschiedenis van beheer en gebruik van het Noordhollands Duinreservaat. I.T.B. O.N. med. 87. Arnhem.
- STRILBOS, J.P., 1980. De Griel, een duinvogel die verdwijnen moet. Het Vogeljaar, jrg. 28(2)1980.
- VUYCK, L., 1898. De plantengroei der duinen. Dissertatie Leiden.

Zaterdag 22 januari 1983:

Lezingendag Zuid Kennemerland

Op zaterdag 22 januari organiseert de Werkgroep Duinbehoud Zuid-Kennemerland, een regionale werkgroep van de Stichting Duinbehoud, een lezingendag over een drietal actuele onderwerpen betreffende het beheer van het duingebied.

Deze dag vindt plaats in het bezoekerscentrum van het Nationale Park De Kennemerduinen te Overveen (ingang Koevlak). Het programma luidt als volgt:

- 10.15 u Opening en inleiding door Henk Wijkhuizen, lid van de Werkgroep Duinbehoud Zuid-Kennemerland.
- 11.15 u Natuurbeheer in het duingebied, door Fred van der Vegte, bioloog, werkzaam bij de afdeling Terreinen en Onderzoek van het Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland.
- 12.00 u Pauze
- 12.30 u Waterwinning en duinbehoud, door Ton Roeloffzen, bestuurslid van de Stichting Duinbehoud.
- 13.15 u Ekologie van de vos in het duingebied, door Jaap Mulder, bioloog, die sinds 1979 in het Noordhollands Duinreservaat onderzoek verricht aan de vos.
- 14.15 u Forumdiskussie onder leiding van Henk Heidweiller.
- 15.00 u Sluiting.

Belangstellenden kunnen zich na 5 januari (gezien het geringe aantal plaatsen) tussen 19.00 u en 20.00 u telefonisch opgeven op nummer 023 - 376105.

(vervolg van blz. 10)

der in Mijndel en op de Hoge Veluwe. R.I.N. Werkgroep Recreatie Waddenzee Vereniging, 1977. Eilanden onder de voet. Harlingen.

Wijkhuizen, H., (1978). Recreatie in de Kennemerduinen.

(vervolg van blz. 23)

wel zeer voorbarig en getuigt van weinig begrip voor de natuur. Wel moet bedacht worden dat het hier wel om beroepschade gaat. Het is echter zeer wel denkbaar dat met gerichte kleinschaliger maatregelen ook goede resultaten behaald kunnen worden. Ook loslopende katten en honden veroorzaken deze besmetting. Een roep om afschot van deze dieren wordt zelden van iemand vernomen.